

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СФЕРИ ЖИТТЯ В РАДІОБЕСІДІ

Василь Лизанчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, м. Львів, Україна,
e-mail: kafradioiteleb@ukr.net*

Розглянуто призначення, жанрові особливості, різновиди та вимоги до радіобесіди. Розкрито методику підготовки монологічного і діалогічного типів радіобесіди. Охарактеризовано тематику радіобесід.

Ключові слова: радіобесіда, монологічний і діалогічний типи радіобесіди, призначення і жанрові особливості, методика підготовки радіобесіди.

Призначення і жанрові особливості радіобесіди. Радіобесіда є важливою формою пропаганди, популяризації історичних, духовних, культурних, мистецьких, наукових, економічних та інших цінностей українців. **Радіобесіда – це жанр, в якому розглядаються, роз’яснюються гуманістичні засади української національної ідеї, актуальні проблеми у політичній, соціальній, економічній, науковій, освітній, культурній та інших сферах життєдіяльності суспільства і держави.**

Радіобесіди (її прототипом у газеті – стаття) притаманний дослідницький підхід до життєвих явищ. Головне у радіобесіді – широке теоретичне і практичне узагальнення на основі популярного, чітко визначеного роздумування, розмислення, співвідношення певних фактів, явищ, поглядів про ту чи іншу проблему. Насамперед, цим радіобесіда відрізняється від радіокоментаря. У радіобесіді використовується тільки один виражальний засіб радіо – слово (усна мова). Радіобесіду не варто розуміти як доповідь або лекцію. Поняття “бесіда” містить у собі живу, невимушену розмову зі слухачами, таку форму спілкування, коли у виступаючого встановлюється тісний психологічний контакт з аудиторією.

Своєрідність радіобесіди полягає, по-перше, у тому, що співбесідники фізично не присутні в одному місці, а відділені один від одного простором. По-друге, у процесі радіобесідування один із співбесідників – автор, який знаходиться перед мікрофоном, звертається з “діалогічним” монологом до радіослухача, який уявляється активним учасником цього двобічного контакту. Автор залучає слухачів до участі в аналізі свого матеріалу. Мабуть, деяку аналогію цьому процесові можна помітити у такому жанрі епістолярної літератури, як лист. Автор листа також подумки розмовляє з людиною, якій пише листа.

Радіобесіда у широкому розумінні слова – це спокійна, довірлива розмова зі слухачами. Автор звертається до них зі всіма своїми роздумами, запрошує брати участь у пошуках істини. Саме слово “бесіда” зобов’язує до розмовного, пояснювального

характеру спілкування. Зворотний зв'язок можливий за допомогою листів, телефону. Активну участь у бесіді беруть слухачі під час прямого ефіру.

Важливе значення у радіобесіді має спрямованість розмови, її зверненість до слухача, який повинен постійно відчувати, що розмова автора відбувається безпосередньо з ним. Тема радіобесіди завжди актуальна, співзвучна часові, нерідко викликається оперативним приводом. Радіобесіда звучить в один і той самий відведений час, день, протягом 15–20, а то й 25 хв. Вона не може бути складовою частиною іншої радіопередачі.

Вимоги до радіобесіди. Одним з характерних недоліків багатьох радіобесід є багатотемність, коли їх автори в одній бесіді намагаються сказати все, що знають, і зачепити одразу багато проблем. Радіожурналістський досвід свідчить, що найліпше вдається радіобесіда тоді, коли тема чітко визначена, конкретна, коли автор викладає свої думки від простого до складного, від відомого до невідомого. Отже, важливою умовою успішного сприймання радіобесіди є зрозумілість. Вона створюється логікою аргументів, стрункістю і послідовністю висловлювання думок автора.

Будь-яка бесіда передбачає особливу ситуацію мовного спілкування (співрозмови), в якому беруть участь співбесідники. Жанр радіожурналістики, який розглядаємо, отримав назву “радіобесіда” тому, що йому властиве бесідування, проте не в звичайній формі (як це буває у побуті або у бесіді, яку веде лектор), а в перетвореному вигляді. Лекція, наприклад, завжди призначена для певного кола людей, які цікавляться цією темою і володіють певними загальними уявленнями і знаннями в цій галузі, ознайомлені зі спеціальною термінологією. Аудиторія, яка слухає бесіду по радіо, найрізноманітніша за віком, освітою, інтересами тощо. Тому наукові ідеї, складні проблеми політики, економіки, культури тощо у радіобесіді потрібно викладати популярно, у доступній формі, з розрахунком на активне сприймання масовою аудиторією.

Радіослухачі з перших речень і впродовж усієї бесіди повинні відчувати хід думок автора. Цей процес називають паралельним мисленням, співпереживанням, коли слухач одночасно з виступаючим перед мікрофоном опиняється перед проблемою і разом з ним на основі їм обом відомих фактів приходять до певних правильних висновків. Це вимагає від бесіди послідовного, логічного розвитку однієї головної ідеї. Відступи, котрі можливі і часто невідворотні під час бесіди, повинні лише підтверджувати, ілюструвати, підсилювати розвиток головної ідеї.

Багатолітній радіожурналістський досвід свідчить, що процес паралельного думання найчастіше виникає у слухача тоді, коли автор бесіди говорить перед мікрофоном без тексту, виступає імпровізовано. Саме природний процес думання, який обов'язково відбивається в емоційному забарвленні бесіди, уживій розмовній інтонації, більше, ніж будь-що інше, притягає слухача до співбесіди, захоплює його предметом розмови. Усність синтаксису, безпосереднє звертання до слухача (проте не таке, як з трибуни взагалі, а подібне зверненню до співбесідника, який нас слухає) створює той ефект присутності, який вважається привілеєм позастудійних передач, переважно радіорепортажу.

Якщо в репортажі мікрофон переносить нас на місце події, перетворює слухача в її учасника, то в радіобесіді цей ефект досягається завдяки тому, що автор (виступа-

ючий перед мікрофоном) “приходить” до слухача додому і говорить з ним у звичних для нього умовах. Вирішальну роль у цьому випадку відіграє слово – форма його подання, інтонація. Слухач у процесі сприймання передачі повинен забути про те, що з ним говорить радіо, а не конкретна людина, яка прийшла до нього додому. Тільки за таких умов передача створює ефект присутності та по-справжньому хвилює і захоплює слухачів, а особистість виступаючого стає їм близькою, небайдужою.

Радіобесіда найліпше розвивається та сприймається радіослухачами, коли має полемічний характер. Обрана тема радіобесіди повинна бути актуальною, суспільно значущою, цікавити радіослухачів. Щоб добре реалізувати задум, тобто всебічно розкрити тему, потрібно запрошувати до мікрофона авторитетних, компетентних людей, які здатні вільно висловлювати свої думки, займають патріотично-громадянську позицію, щиро вболівають за долю Української держави. Тому радіожурналіст, який організовує радіобесіду, повинен ґрунтовно знати предмет обговорення, продумувати перебіг бесіди, щоб з допомогою відповідних аргументів донести до радіослухачів певну ідею, утверджувати в їх свідомості державницьке мислення, високі національні, морально-духовні цінності. На жаль, трапляється так, що окремі радіожурналісти приходять на передачу не готовими, лише сьак-так обізнаними з темою, предметом обговорення, покладаються на те, що радіобесіду врятує її учасник (учасники).

Різновиди радіобесіди. За тематикою радіобесіди поділяють на: **громадсько-політичні, соціально-економічні, історико-культурологічні, науково-освітні та міжнародного життя.** У практиці радіомовлення склалися і паралельно існують монологічний і діалогічний типи радіобесід. **Монологічний і діалогічний** характер мають також радіобесіди, що називаються авторськими програмами; вони звучать на хвилях Національної радіокомпанії України. Обидва типи радіобесіди виконують однакову функцію – роз’яснення важливих питань з політико-економічного, історико-культурологічного, національно-духовного життя, куди входять проблеми функціонування української мови в Україні, реформування народного господарства, підвищення ефективності управління процесами державного будівництва, боротьби з корупцією і зловживанням владою, консолідації українського суспільства, творення модерної української нації, утвердження громадянського суспільства на основі українського етносу та всебічного розвитку національних меншин.

Монологічний тип радіобесіди характеризується такими рисами, які притаманні радіовиступові, радіокоментарю.

(На фоні музики)

Диктор: Запрошуємо вас послухати авторську програму професора Анатолія Погрібного “Якби ми вчилися так, як треба”¹.

(Музика вищує)

Погрібний: Вітаю вас, мої слухачі! І знову – мовне збурення. Цього разу з того приводу, що з Банкової до Кабінету Міністрів надійшов документ (його копії з блиска-

---

¹ Ця радіобесіда прозвучала в ефірі понад 10 років тому, але її тематична спрямованість є актуальною й тепер.

вичною швидкістю розповсюдилися по всій Україні), котрий має назву “Про захист прав громадян на використання російської мови та мов інших національностей України”.

Яких конкретніше матерій стосується цей документ? Ось яких. Передбачено, щоб “у двотижневий термін” Кабмін подав перелік тих населених пунктів країни, на територіях яких “при наданні інформації на запити громадян поряд з державною мовою застосовується російська або мови інших національностей України у місцях їх компактного проживання”. Ще зазначено, що громадянам гарантовано, що посадовці у спілкуванні з ними будуть зобов’язані давати відповіді “по суті звернення російською мовою або мовами інших національностей”, а вже для того, щоб працівники органів виконавчої влади та місцевого самоврядування гарантовано знали ці мови, необхідність володіння ними передбачено “внести до професійно-кваліфікаційних характеристик державних службовців”.

Власне, це і все, що містить цей ураз розтаємничений документ. Лише три пункти, але скільки запитань!

По-перше, хіба відома кожному друга частина 10-ї статті Основного закону країни не гарантує – і то достатньо повно – захист і використання російської та інших мов?

По-друге, за яким критерієм мають складати отой Перелік (з великої літери! – так у документі) населених пунктів? Відповідно до офіційних даних останнього перепису населення (2001-й рік) чи з урахуванням, скажімо, крім етнічних росіян, і тих зросійшених малоросів, котрі вважають, що й вони теж спілкуються “по-руськи”?

По-третє, що означають місця “компактного проживання”? Ось ті ж етнічні росіяни. Якщо, скажімо, у Донецьку та в Криму (це здебільшого й усе з великих міст та з регіонів України) їх кількість перевищує – за переписом – п’ятдесят відсотків населення, то, поза сумнівами, це – компактне проживання, супроти чого годі мати заперечення. Але ось ситуація з Києвом, де з 2666 тисяч населення етнічних росіян нараховується десь 420 тисяч, або 16 відсотків, – це проживання компактне чи ні? Доведіть, що не компактне. А тих десятків, які живуть у Львові, хіба не є достатньо, щоби ствердити і їхнє компактне проживання? Та й навіть тисяча чи кілька сотень неукраїнського етносу в якомусь поселенні чи то Галичини, чи іншого краю держави – це (надто з точки зору прав людини, про які, відірвавши їх від прав нації, завжди знайдеться немало охочих нагадати) хіба не компактність?

Ось так розмірковуючи, милі панове, не можемо не прийти до висновку, що тактично геть вся Україна і має потрактовуватися як територія, на якій та ж російська мова повинна використовуватися в офіційному спілкуванні. Може, насправді, це і є вона – дещо завуальована, але вельми далекосяжна істинна мета документа?

Але таке сконстатувавши, як не сказати: приїхали! До чого? Та все до тієї ж двомовності, волання з приводу якої давно вже набили нам оскому.

Якщо ж ще точніше визначати суть проекту, то я сказав би, що спрямований він не на захист прав громадян на використання російської мови, яка проникла в Україні вже і в щонайменші шпарини, а на захист прав і росіян, і всіх інших, хто волів би загалом не володіти та не користуватися в Україні державною українською мовою.

Чи перебільшую, так стверджуючи? Аніскільки. Адже до чого, справді, та мова, якщо і в офіційній, й у неофіційній сферах буде в нас російська? Одне слово, ще раз

ствердимось на думці, що оскільки шановані усіма нами оті мови “інших національностей” з причини нечисленності їх носіїв погоди в Україні – саме в глобальному масштабі – не роблять, то йдеться, отже, все про те ж – про санкціонування у країні офіційної двомовності. І нехай ніхто не обманюється тим, що це остобісіле для українців поняття у проекті не згадане. Адже насправді це – знову ж таки про Химині кури. Знову як не через двері, так через вікно. Або ще кажуть: не кием, то палицею. По кому-чому? Та ж по нашій мові, нашій державності, по цілісності країни, по всій українській спільноті. Але найприкріше тут те, що найвищому міністрові даний проект – “для узгодження” – так, на жаль, і не направлено. Хто цей найвищий, як його ім’я? – Майдан, панове.

Пригадаймо: він був багатомовним, але незаперечно домінувала, переважала на цьому мова українська. І то тільки у вустах галичан, як ствердив би хтось упереджений. Та ні – й у вустах, здавалося б, вже тривко зросійшених киян, і полтавців, чернігівців, харків’ян... Я сказав би, що то у ті тижні відбувався поворот до утвердження – вживу тавтологізм – норми іншої мовної норми, до закріплення та культивування того мовного етикету, що ґрунтується на природній основі. Саме так: спілкуватися по-українськи – це набувало ваги норми та природності, і цим, я вважаю, й було складено істинну ціну отому безперервному – ще від 1991-го року – злостивому галасуванню про “насильственную українізацію”. Майдан зайвий раз довів, що внутрішньо розпрямленій спільноті, сповненій відчуття свободи, нічим не пригніченої гідності, “насаджувати” українську мову не треба. Навпаки – Майдан підкреслив необхідність плекання владою, державою такої атмосфери, за якої родова (от де, рідна!) мова зросійшених українців поверталася б до них ніби сама собою, саме за вольноплинною логікою утвердження природної норми. В аналогічно природній спосіб прищеплювалася б глибинна переконаність у потребі вільного володіння державною мовою країни і представникам інших етносів.

Отож і хочеться закликати: владо, не маєш права забувати про цей урок Майдану. Не маєш права не прислухатися до його волі, виносячи на “узгодження” вибухонебезпечні проекти на взір того, про який йдеться. Справді, це вкрай важливо – зберігати вміння чути. До того ж, як-от найперше і стосовно мовного питання – уміння чути “і мертвих, і живих, і ненароджених” українців. Усі разом вони кличуть до розуму, розважливості, до зліквідування кричущих абераций, що їх зазнав український етнос, спотворене до невпізнання мовне обличчя якого певні політичні сили та особи воліють видати за нормальне, за природне.

Так, безперечно: всі мови, всі етноси, як і всі окремі громадяни, мають бути державою захищені. Але коли – я підкреслюю – всі, то скажіть, що відповісте ви моїй колезі Євгенії Вітвицькій – голові організації Всеукраїнського педагогічного товариства імені Григорія Ващенко з Севастополя, котра, зателефонувавши в ці дні, запитала: “А хто ж у такому разі нас, тутешніх українців, захистить? Це що – нам знову треба сподіватися на Майдан?”

Або – що відповісте вчителю-пенсіонерові з мого села Іванові Самсону, котрий прокричав мені також по телефону: “Хлопці, робіть же що-небудь, бо ось поїхав я до

Чернігова, у госпіталь – і ні в госпіталі, ні в самому місті українського слова, вважай, не чув. То що це робиться, хлопці, і, як той казав, куди йдемо?”.

Скільки подібних голосів-волянь маю я й у відгуках на свою радіопрограму “Якби ми вчилися так, як треба”, що її веду вже ось вісім років! Немалий це час, але як не сконстатувати: веселішого погляду своїх кореспондентів на мовні справи в Україні я не спостерігаю.

Тож як важливо, владо, не пропустила голос, скажімо, Володимира Зуя – майстра гирьового спорту з Костянтинівки Донецької області, який стверджує у своєму листі, що він, самотній у цьому місті зі своїм україномовленням, відчувається так, наче живе “в екзилі”, як “ізгой” чи “емігрант”.

Або щоб не зневажила ти, владо, самопочуванням недавньої випускниці школи з м. Артемівська тієї ж області Валерії Чернецької, яка з приводу примарних “ушемленій” росіян в Україні буквально зойкає: “Та як же вистачає сорому це стверджувати! Адже у своєму рідному місті, у себе на Батьківщині – в Україні я не можу знайти ані однієї газети українською мовою, ані передачі українською мовою тутешнього радіо і телебачення, а вже про книги і мріяти боюся. Та я ж не можу знайти навіть людини, з якою могла б спілкуватися рідною українською мовою, чи ви чуєте?! Почуваєш себе маленькою мурашкою у непривітному, саме чужому місті...”.

Або щоб ти почула, владо, харківського слюсаря Юрія Бондаренка, який написав мені: “Я хочу звернутися через вас до Президента та до уряду і запитати: “...чому я змушений жити в російській Україні, коли я хочу, щоб у моєму рідному місті Харкові була просто Україна? Мені 54 роки, я вчився у російській школі, але ж душа моя прямо кричить говорити рідною мовою, кричить, що ти ж – українець, що ти – народ, що в тебе своя держава – Україна. А в заводському управлінні або якійсь державній установі чиновник тобі каже: “Ви павтаріте па-русські, я не панімаю”. Це що – не приниження?”.

Або вже цитований якимось мною приклад, який засвідчує, що більшає у нас і таких українців, які, навіть залишаючись російськомовними, осмислюють природній стан мовного облаштування України так, як, скажімо, Микола Солошенко з м. Попасної Луганської області: “Слышим от некоторых политиков, что для консолидации общества в Украине необходимо, мол, двуязычие. Но ведь это же чушь собачья. Консолидировать общество в Украине может только и только украинский язык... Почему объединяющее значение общенационального языка понимают в Америке, России, в Западной Европе, но до сих пор не могут понять у нас?”.

Але розумінням усіх цих матерій перейняті не тільки українці. Здатні до елементарного аналізу, в т. ч. й частина тих російськомовних, котрі, як-от щойно процитований мій дописувач з Попасної, вже аж ніяк не тримаються мовного принципу “яким я був, таким я и остался”, – лишень чекають від держави ще якихось спонук, ще якихось імпульсів на шляху утвердження у рідномовленні. (Чому, чому замість цих необхідних спонук та імпульсів вони досі одержують дещо цілком іншоспрямоване?) Важливо й те, що сприйняття процесів мовного відродження України як природного та закономірного явища потроху вже заявляє себе й у середовищі етнічних росіян. З огляду на це вислухайте бодай переконаність росіянина з Києва Юрія Данилова, що походить з

родини іваново-вознесенських ткачів: “Что касается украинского языка, то я считаю так, что даже если бы всех украинцев выселили в Сибирь, а всех русских переселили в Украину, то и тогда общенациональный язык в Украине должен быть один – украинский. Почему? Да потому, по это Украина – и этим все сказано”.

Вдумуючись у щойно процитоване, як не сконстатувати: у своєму розумінні сутності тієї тотальної фальші, що все призбирується у нас в мовній сфері, громадянство давно вже залишило позаду та й позаду багатьох із владної верхівки. Тобто – вже й ці два останні листи з моєї пошти свідчать, що наявність з-поміж наших російськомовних громадян тієї значної (упевненої – основної) їх частини, яку становлять віддані Україні люди, котрі не тільки лояльно, а й дружньо наставлені до історично вже просто перезрілої потреби українського мовно-культурного утвердження, – це не фантазія, а реальність. Інше питання, чому не відчувається, що держава упевнено і тривко спирається саме на таких російськомовних, чому вони не мають у ставленні до себе належної підтримки й заохоти, чому не дістає їхня позиція найширшого та голосного спрота? Чому завдання крок за кроком, щонайрозважливіше, педагогічно повертати українців (звичайно, тих, хто здатен та хто хоче) до своїх природньо-мовних основ, так і не піднесене до рівня загальнодержавної політики? Навпаки – переважає інша тенденція: мовляв, узаконьмо наявний мовний стан, і весь “совкізм” зміцнімо, заплушивши очі на те, внаслідок яких гвалтівних та підступних дій зросійшувалася Україна. А ще переважає якийсь, либонь, спадковий страх перед риком ведмедя, якесь плазування, присідання, запобігання перед політиканами – спекулянтами і шовіністами, запопадливими виконавцями волі і тутешньої, і міжнародної антинаціональної мафії.

Так, останні – досить галаслива публіка. Але хіба допустимо, щоб вона диктувала свою волю нашій землі?

І коли втрапить свою актуальність констатація М. Вінграновського “ми в Україні хворі Україною, ми в Україні в пошуках її”, адже маємо поки що ситуацію, за якою практична необхідність знати українську мову та вільно і повсюдно спілкуватися нею водночас як мовою основної маси населення та як і державною, й офіційною, державою ще не доведена, належно не підкріплена й не заохочена, не піднесена до рівня престижності.

Незаперечним є одне: наша недавня національна революція нічого не буде варту, якщо вона не матиме кардинальних, здавна очікуваних та виболених усім свідомим українством національних результатів у культурно-мовній сфері. Вдивляйся, владу, в очі багатомільйонного Майдану, чуй повсякчас його вимоги – і ти переконаєшся, що альтернативи повносілому національно-культурному утвердженню українців на своїй землі не існує. До речі, й для Європи, зможемо ми бути цікавими тільки за умови своєї національної увиразненості – національно безлики в європейському домі просто відсутні.

Розуміння усіх цих речей і є запорукою встановлення тривкого спокою на відведеному для нас самим Господом Богом клаптику планети. Інший варіант – то знову боротьба. Але доки це може тривати, доки? Враховуймо, братове, те, що непомірно затягне виборювання нацією своїх “прав не є їй на користь вже тому, що психологічно

та морально змушує, зневолює, краде у багатьох енергію, варту іншого конструктивного, державорозбудовчого застосування. Відтак мусимо поспішати тривко утвердитися на власній землі. Нинішній час – для цього.

Досить зволікань!

Пишіть мені, мої слухачі, на адресу: Київ-1, Хрещатик, 26. Національне радіо.

До зустрічі.

(На фоні музики)

Диктор: Ви слухали авторську програму професора Анатолія Погрібного “Якби ми вчилися так, як треба”.

Наступна радіобесіда також монологічного характеру.

Диктор: Десята година 30 хвилин.

(На фоні музики)

Диктор: “Що ж ми за народ такий?” – запитує себе і нас Володимир Яворівський – народний депутат України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, прозаїк, політик і публіцист, зрештою, громадянин, якому гостро болить доля України та кожного українця. Без відповіді на це найважче запитання ми не означимо нашого національного обличчя і тому залишимося не цікавими і самим собі, і світові. Отож відповіді Володимира Яворівського, а також ваші відповіді на це запитання слухайте щосереді о 22-й годині 30 хвилин та щонеділі о 10-й годині 30 хвилин в авторській програмі “20 хвилин з Володимиром Яворівським”¹.

(Музична перебивка)

Яворівський В.: Я назвав, братове, цю нашу зустріч “Далека, дуже далека війна”. Я ризикну подивитися на Другу світову, а для багатьох моїх співвітчизників на – Велику Вітчизняну війну крізь неупереджену оптику часу, з відстані, де вже нікого не дістають ні кулі, ні снаряди, ні команди генералів, ні стогони смертельно поранених рядових, ні ридання молодих вдів, котрі отримали похоронки.

Через шістьдесят років я, народжений мамою від фронтовика-червоноармійця, який пройшов і фінську, і, як казали в моєму селі, – “германську”, я, який написав документальну повість “Вічні Кортеліси” про за кілька годин розстріляне і спалене до тла фашистами двотисячне українське село на Волині й у молодому віці отримав за неї Шевченківську премію, – мабуть, таки маю моральне право на новий, сучасний, неупереджений погляд. Зрештою, як дитина війни. З усім трагізмом цього парадоксального поняття. Бо ремесло війни вбивати, а не народжувати.

За 60 років докорінно змінився світ у нас самих та довкола нас. За шістьдесят літ погляд на війну видозмінювало вже кілька нових поколінь. Видозмінювало і погляд, і, зрештою, саму ідеологію, нав’язану велетенській, силою та примусом, кров’ю та страхом створеній супердержаві на ім’я СРСР – одним-єдиним – жорстоким і лукавим, егоцентричним і підозрілим до кожної людини і до всього світу, ви, звісно, здогадалися, кого я маю на увазі. Так, так. Саме його – Сосо Джугашвілі, в миру Сталіна, генералісимуса, ясна річ, – вождя та вчителя всіх часів і народів, єдиного автора перемоги над

¹ Ця радіобесіда також прозвучала 10 років тому, однак досі не втратила актуальності.

гітлерівською Німеччиною. Я не можу і не маю права образити старих фронтовиків, котрі не можуть, а дехто й свідомо, вперто – не хоче розплющити очі на те, що давно змінилося навіть небо над головою, колір прапора над сільрадою і міськрадою. Навіть Німеччина знову стала єдиною могутньою і багатющою країною, котра не лише покутує, а й щедро повертає борги остарбайтерам, висилає гуманітарну допомогу тим, хто перемиг її, розгромив до цурки, не залишив каменя на камені.

Так от, щоб не образити тих, кого уособлює сьогодні генерал-комуніст Герасимов, я не заперечую винятковості чи й унікальності таланту Сталіна. Одначе, це був сатанинський, злотворний талант, для якого людина, її життя, її душа нічого не вартували.

Сьогодні вже й допитливий школяр знає, що якби Гітлер не напав 22-го червня 1941-го року на Радянський Союз, то через кілька днів Сталін розпочав би війну проти Німеччини.

Ще до закриття моєї радіопрограми я присвятив цій темі дві передачі. Аналізував досі засекречені документи, використовував новітні дослідження істориків, і істина постала незаперечною. Велетенська, фактично найчисельніша і найпотужніша в світі сталінська військова армада була передислокована до західних кордонів. Проти Німеччини. А на півдні – проти Румунії. Дислокована хаотично, непрофесійно, навіть авантюрно.

Військові історики дослідили до дрібниць цю вбивчу, на багато десятиліть заховану, навіть смертельну правду на тлі брехливої переможної ейфорії. Нагадаю, що впродовж тридцятих років усі старі західні кордони були захищені тринадцятьма могутніми укріпрайонами. Кожен із них за вогневою потугою дорівнював корпусові. Сотні мільйонів тонн бетону, цілі автономні підземні військові містечка, комори, пекарні, електростанції, шпиталі, система тунелів і переходів. Кожен такий укріпрайон був неприступним і міг тривалий час тримати оборону. Мій батько солдатом служив саме в такій частині й іноді, озираючись на всі боки, чи ніхто не стежить, пошепки розповідав, що ці містечка будували під пильним оком енкаведистів не лише солдати, а й зеки.

Таку могутню лінію оборони, названу офіційно “лінією Сталіна”, не могла здолати жодна армія світу. У тридцять восьмому ця неприступна лінія додатково була зміцнена важкими артилерійськими капонірами.

Аж тут несподіваний “Пакт Ріббентропа – Молотова”, з якого розпочинається Друга світова війна.

Ось що говорив наш український моральний авторитет генерал Григоренко. Цитую: “Це злочин проти нашого народу. Багато мільярдів рублів (за моїми підрахунками, не менше 120) здер радянський уряд з народу, щоби спорудити вздовж західного кордону неприступні для ворога укріплення... І напередодні самої війни, весною сорок першого року, загриміли могутні вибухи по всій тисяча двохсот кілометровій лінії укріплень. Могутні залізобетонні капоніри і напівкапоніри, багатоамбразурні вогневі точки, командні і спостережні пункти – десятки тисяч довгострокових оборонних споруд було висаджено в повітря за особистим наказом Сталіна”. Кінець цитати генерала Григоренка.

Натомість на нових західних кордонах будуються нові аеродроми для дальньої авіації, формуються величезні групи десантників, парашутистів, гірські підрозділи.

З глибини країни ешелони везуть рейки, щоб замінити вузьку європейську колію на радянську, широку. І щоб рейок вистачило аж до Берліна.

Отож, не бутафорське “возз’єднання” Західної та Східної України готував кривавий Йосип, а лише вихід на безпосередній кордон із Німеччиною, який відкривав можливість плацдарму для наступальної війни. Живі західні українці Сталінові навіть заважали. Йому потрібна лише стратегічна територія для блискавичного кидка “на спину Гітлера”, вже зайнятого війною у Франції. Саме на цю “зайнятість Гітлера Францією” був розрахунок Сталіна, котрий виношував план захоплення Європи.

У Гітлера було лише чотири тисячі парашутистів-десантників, а у Сталіна – понад мільйон. У квітні 1941 року Сталін додатково створює на західному кордоні ще п’ять повітряно-десантних корпусів. Для армії, спрямованої лише на оборону, це – безумство, це – диверсія. Куди буде десантуватися цей мільйон людей, призначених до оборони? У власний тил? Абсурд, божевілля! До речі, останній день миру, 21 червня 1941 року, навіть Чорноморський флот проводив грандіозні навчання, де відпрацьовувалася тактика наступу на чужі території – на Румунію. У момент нападу Гітлера військово-морська база Лієпає була забита щерть радянськими підводними човнами та морськими піхотинцями. І це за кілька кілометрів від німецького кордону.

За вказівкою Сталіна формують нові армії, – не армії прикриття для оборонної війни, а армії вторгнення та надударні армії. Одна лише новостворена 9-та надударна армія має 3341 танк, 6 корпусів, у тому числі й механізовані, кавалерійські, 17 дивізій: танкових, стрілецьких, авіаційних моторизованих. Кількість танків лише у 9-й надударній армії – це майже всі танки Вермахту. Але за якістю набагато кращі. Ця 9-та армія мала перерізати основну живильну, кровоносну вену – румунське пальне для німецької армії. Без цього пального армія перетворюється на забавку для навчальної війни. Тоді всі сталінські літаки, танки, гармати, десантники, моторизовані частини, піхота, кораблі і підводні човни мали зненацька підім’яти під себе Німеччину, яка й огризнутися не встигне. Позаду піде другий ешелон “зачистки”, а далі зроблять свою справу із “совєтизації території” війська енкаведе з наведеними дулами автоматів.

Після навіть цієї короткої інформації неважко зрозуміти, чому величезна Радянська Армія фактично була розгромлена у перші дні війни. Ця армія готувалася для блискавичного переможного наступу. І Гітлер впіймав її на цьому і випередив із нападом. Тому непереможна, надпотужна, керована комуністами Червона Армія була, по суті, розгромлена невеликими оперативно підведеними до кордону силами Вермахту у першу ж ніч війни. Зробити це гітлерівцям було дуже просто. Вся військова потуга Радянського Союзу була зосереджена в одному місці, в лісах і лугах під Західним кордоном. Літаки так і не злетіли, танки не вийшли на бойові позиції, а незахищена піхота змушена була безладно відступати до Києва і аж до Москви. Про це кілька десятиліть історики відмовчувалися, цідячи крізь зуби про невеличкі труднощі першого року війни, пов’язані з віроломним і несподіваним нападом Німеччини на мирний Радянський Союз.

Та правда про останню війну просочувалася до мислячої частини нашого люду по малесенькій краплині, через таємні, з ока-на-око розповіді справжніх фронтовиків та через художню літературу. Але над цією напівлегальною, часто навіть небезпечною

для життя, правдою нависала всепроникаюча, тупа, доведена до автоматизму ідеологія переможної ейфорії. Непорушна (виявилося, що вона дуже порушна, як тільки розтиснувся тоталітарний кулак) дружба радянських народів під мудрим керівництвом компартії (а до розвінчання культу Сталіна – під його мудрим керівництвом!) перемогла гітлерівський фашизм і врятувала все людство від загибелі. Все. Ця істина не підлягала обговоренню. Ми – народ-переможець і ніяких інших думок бути не могло.

Компартія кілька десятиліть нав'язувала всьому суспільству примітивну облуду і стереотипи, влаштовувала бучні паради і мітинги, на яких виступали ті самі штатні промовці. У моєму рідному селі постійно виголошував промови безрукий парторг, виступав чомусь тільки по-московському, хоч, зійшовши з трибуни, – знову розмовляв українською. Він завжди завершував виступ криком: “Да здравствует мир во всем мире! Ура, товарищи!”. Ми, сільські дітлахи, чули, як у цей час перешіптувалися наші батьки: “То його так з військкомату тягнули на фронт, що й руку одірвали”.

А переможені німці поводили себе як переможці. Вони без галасу, вперто, педантично реалізовували “План Маршалла”, відбудовували свою західну Німеччину за економічним проектом Ерхарда. І вже через десять років наздогнали за рівнем життя найрозвиненіші країни світу, а ми все били в переможні барабани і роздавали фронтовикам медальки “з відра”. Нашим батькам-фронтовикам і в голову не приходило, що ті, кого вони перемогли, живуть в десятки разів краще від них – переможців.

Я кілька разів перечитував великий, детальний лист Василя Захарова з Києва, адресований мені. Ось коротка анкета автора: в листопаді сорок першого пішов на фронт, приписавши собі півтора року для повноліття. Війну закінчив у день Перемоги, в сорок п'ятому. Інвалід другої групи. Нагороджений п'ятьма бойовими орденами і двадцятьма п'ятьма медалями. Все його тіло всіяне шрамами від бойових поранень. Вісімдесят два роки. Ось деякі фрагменти з його листа. Цитую: “Почему коммунисты через шестьдесят лет всю свою бездарность, все свои грехи перед более чем тридцатью миллионами уничтоженных украинцев хотят оправдать парадными, якобы для нас и по нашей просьбе? Особенно это ярко выразилось в марте, на заседании Верховной Рады, где полно было коммунистической демагогии.

Нам, кто с первых дней был на войне, уже давно за восемьдесят, а кто пришел на фронт в последний год – уже по семьдесят восемь, и парады нам нужны, как зайцу стоп-сигнал. Да и наркомовские сто грамм пусть сами выпьют. Это их бездарные политические предшественники на фронте спаивали солдатиков и гнали их в наступление, не обеспечив боеприпасами, артподготовкой. И гибли они, пьяные, тысячами и миллионами.

Вот вам мировая официальная статистика. На Восточном фронте, то есть в СССР, с 41 по 45-й годы у немцев погибло 2 миллиона 200 тысяч человек. наших – 27 миллионов. На каждого одного убитого немца приходится по тринадцать наших”.

Лист-сповідь справжнього бойового фронтовика сповнений такої мужньої, відвертої правди, що іноді аж холод шугає по спині. Від тривіальних комуністичних міфів про тільки велику, тільки вітчизняну – вісімдесятидворічний ветеран не залишає й сліду. У своїй книзі я опублікую цього листа повністю. А зараз зацитую ще одне, важливе для

нашої розмови, місце: «Я свobodно подам любому воину УПА свою руку и примирюсь с ним. Они мужественно воевали на своей земле, защищали свои семьи. Вспомните место из дневников Александра Довженко, где, энкаведист щеголяет: “Одного націоналіста я повисив вниз головою і палив на повільному вогні, вирізав з нього шматки м’яса... А він, гадюка, так і помер з криком “Слава Україні”». Скільки я їх перемордував!”. Нам, українцям, давно пора примириться. Если это не нравится симоненкам и соломатиным – это их личное дело, они выражают интересы не Украины, а другого государства. К тому же они почему-то простили злодеяния так называемой РОА (Русской освободительной армии), которая убивала, жгла, грабила, насилвала не только в Украине, но и в Чехословакии, Югославии. Все они, кто остался в живых, давно получают пенсии, ходят в почете». Кінець цитати.

Я свідомо вибираю російськомовних авторів, бо це показово для сьогоднішньої України – дуже часто саме вони, ті, кого життя змусило забути рідну мову, гостро і мужньо реагують на українські проблеми. Дуже часто куди сміливіше і відвертіше, як україномовні українці. Ось інвалід Великої Вітчизняної Павло Бахтир зі зросійщеного Харкова, де насаджують тезу про федералізацію України. Цитую: «На днях я слухав вашу дискуссию по радио “Эра” с Соломатиным об отношении к воинам УПА. Я полностью согласен с вами. Меня очень удивил своим тупым упорством Соломатин. Он напоминает мне японского солдата, который сорок лет продолжал охранять склад у джунглях и не знал, что война давно закончилась и что мир изменился. Война закончилась 60 лет тому, а мы продолжаем воевать против своих братьев-соотечественников. Мы немецких солдат, которые пришли нас завоевать, давно простили. В годы войны наша ненависть была оправдана, но это уже давняя история и на нее надо смотреть открытыми глазами и не терять общечеловеческих ценностей. Соломатиным давно пора вылезть из окопа, оглянуться и понять, что мир изменился. Нас раньше разделяла идеология. Теперь она у нас одна – процветание и благополучие независимой нашей Родины – Украины. Воинам УПА надо предоставить права участников боевых действий. Воины УПА – это отважные, смелые люди, преданные сыны Украины, которые добровольно, по зову сердца, а не по принудительной мобилизации воевали за свободную Украину. Это настоящие патриоты. Честь им и хвала! Стыдно перед всем миром, что мы до сих пор воюем и не хотим понять друг друга».

І справді мудрі, демократичні народи, котрі були втягнуті у Другу світову війну – давно відвоювали її, віддали почесні полеглим, облаштували гідне життя інвалідам, оточили увагою ветеранів. Усі давно помирилися, обнялися по-братському і живуть. Так давно вчинили німці, іспанці, поляки, італійці, мадяри, чехи, словаки. Навіть росіяни.

Та й ми, українці, либонь, нарешті, остаточно примирилися на Майдані. Я вірю, що у Верховній Раді після Майдану, після золотої Помаранчевої революції знайдеться три сотні мудрих проукраїнських депутатів, які ствердять це примирення нації законом. Так обов’язково буде!

(На фоні музики)

Диктор: Авторську програму “Двадцять хвилин з Володимиром Яворівським” слухайте щосереді о 22 годині 30 хвилин та щонеділі о 10 годині 30 хвилин.

Діалогічна радіобесіда (з одним партнером) подібна до радіоінтерв'ю. Однак характер стосунків перед мікрофоном тут інший. За стилем радіобесіда наближається до дружньої розмови зацікавлених людей. Запитання можуть стосуватися як самої проблеми і супутніх їй фактів, так і думок з приводу цих фактів. Радіожурналіст намагається надати бесіді особливого забарвлення і залучити додаткову інформацію для підвищення інтересу слухачів до предмета обговорення. З цією метою він може щось перепитати, доповнити, зробити якесь припущення, висловити власну думку, підсумувати сказане тощо.

Невимушена радіобесіда дає можливість радіожурналістові виявити свої емоції – захоплення чи здивування, радість з певного приводу або сумнів тощо. Під час радіобесіди бувають паузи для роздумів. Тут цілком припустимі затримки, уточнення формулювань. Це – прикмета правильної й ефективної радіобесіди, що дозволяє слухачеві злитися із співрозмовниками. А це своєрідне злиття й ототожнення дуже важливе, бо саме воно спонукає підтримати точку зору співрозмовників. Зазвичай діалогічна радіобесіда (з одним партнером) висвітлює проблему, в якій співрозмовник радіожурналіста вважається визнаним авторитетом.

(На фоні музики)

Диктор: В ефірі радіопроеграма “Діалоги”. Запрошуємо послухати бесіду “Не оскверняймо душі свої!” із завідувачем кафедри слов'янських мов Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, доцентом Миколою Лесюком.

(Музика виухає)

Кор.: Один відомий київський академік у статті “Мат і мачуха”, опублікованій у газеті “Известия” років з п'ятнадцять тому, намагався пояснити походження й етимологію російських матів (вульгарних слів та фразем) і якоюсь мірою виправдовував їхнє існування та функціонування, навіть захоплювався ними, наводив приклади, як “крепкое слово” інколи несподівано розв'язує складні ситуації. Для ілюстрації навів оповідь про те, як в одному доку (здається, в Миколаєві) опускали на воду новозбудований корабель, але ніяк не могли цього зробити, бо заклинило трос, на якому трималося судно. Начальник, котрий відповідав за цю операцію, так рознервувався, що “сочно” виматюкався перед мікрофоном. Трос із “переляку” обірвався, корабель зійшов на воду, а багатолюдна юрба з полегшенням зітхнула, нітрохи при цьому не будучи шокована. То що – мат порятував ситуацію?

Лесюк: Звичайно, міцне слово тут ні при чому – простий збіг обставин. Трос обірвався, бо не міг утримати тягаря, і якраз у той момент, коли начальник “культурно”, “триповерхово” висловив по радіо свої емоції. Вражає інше – те, що українська громадськість уже змирилася з російським вульгарним засиллям, і її не шокують ці “крилаті” шедеври. Стосовно випадку, про який ви розповідали: присутнім варто було порушити питання про притягнення до кримінальної чи хоча б адміністративної відповідальності начальника, який матюкнувся по радіо, за порушення громадського порядку, за хуліганство, образу честі присутніх, завдання їм моральної шкоди.

Кор.: Так само треба повести боротьбу з тими гологоловими молодиками та розмальованими дівулями, що вивергають на присутніх потоки брудної лайки на вулицях,

майданах, стадіонах, в інших місцях згромадження людей. Треба зробити жорстокішим наше законодавство в цьому плані. Щоб кожен такий публічний факт розцінювали як вияв хуліганства і належно за нього карали.

Лесюк: Брудна лайка була невід'ємною рисою стилю партійного керівництва, ця пошесть ішла “згори”, з Кремля, з Політбюро ЦК. Ось як описує “виступ” Молотова у Києві Олексій Братко-Кутинський: “Коли більшовицькі кремлівські лідери вирішили покласти край українському духовному відродженню, до столиці України був посланий Молотов. Не скидаючи шапки, він вийшов на трибуну і покритив відбірним матом весь український провід, що зібрався вершити подальшу долю України. Цей вчинок Молотова викликав шок, розгубленість, відчай. Слухачі були повністю деморалізовані, що полегшило присланим з Москви чекістам і місцевим негідникам досить легко розправитися з урядом та партійним керівництвом України. За короткий час вони були роз'єднані, ошельмовані і постріляні”.

“Ефективність матерщини в руйнуванні совісті і духовності, – веде далі автор, – добре усвідомлювали стратеги й тактики Кремля. Вони ввели її до партійної і державної мови, вона рясніла в усних висловлюваннях і в державних документах. Був випадок, коли чекістські кати завагалися, що чинити з дітьми і дружинами “ворогів народу”. Вони подали список дітей на рішення партії, і той самий Молотов наклав резолюцію “расстрелять к... матер!”.

Лайливі слова дуже часто можна почути в кабінетах керівних осіб і тепер, бо чомусь вважають, що такий нахабний стиль керівництва ефективніший, ніж стиль інтелігентної, м'якої людини.

Кор.: Причому, приклад теж подають “зверху”, про що знають уже не тільки громадяни України. Отже, матірщина набуває загальнонаціонального масштабу, і боротьбу з нею треба починати зверху, залучити до неї широку громадськість, засоби масової інформації. Наша радіопередача також привертає увагу до цієї проблеми.

Лесюк: Але чи може бути ефективною боротьба з лихослів'ям в умовах, коли воно всіяко пропагується? Не так давно (у 1993 році) наші північні сусіди, які нав'язували свою культуру в Україні понад триста років, видали книгу вульгаризмів під назвою “За пределами русских словарей” (укладач А. Флегон), у якій зібрано близько 40 тисяч нецензурних слів і словосполучень. “Словникові” статті тут широко ілюструються цитатами з промов Леніна, Сталіна, Хрущова (старші люди пам'ятають, як він погрожував “імперіалістам” показати їм “кузькіну мат” з трибуни ООН, постукуючи мештом по цій трибуні), з творів Баркова, Пушкіна, Лермонтова, Єсеніна, Маяковського, Шолохова, Солженіцина та багатьох інших російських літераторів. Усього тут використано, як зазначається, 240 літературних джерел від давнього московитського епосу до сучасних російських творів, у яких зафіксовано ті чи ті непристойності. Словник підтверджує, що лайлива лексика у мовленні наших сусідів аж ніяк не є “за пределами словарей”; навпаки, вона є в активному лексиконі кожного “гражданина” “великой і необ'ятной” Росії – чи зовсім безграмотного, чи з дипломом про вищу освіту в кишені. Більше того, ця брудна лексика, як це й властиво паразитам, бур'янові, блискавично поширилася не тільки по слов'янських, а й по інших країнах Європи, іржею в'їлася в мовлення багатьох

людей. Це підтверджує ще один словник, який видали (чи перевидали) вже інші наші сусіди – західні, тобто поляки. Словник багатомовний, бо подає російські матюки аж вісьмома мовами – російською, польською, словенською, французькою, іспанською, англійською, німецькою, італійською (слава Богу, що нема там української). Книгу видано масовим тиражем у Кракові 1994 року під назвою “Słownik wyrazów brzydkich”. Книгу (чи її укладачів) нагороджено в Нью-Йорку призом “Золота свиня”.

Роком раніше, тобто 1993-го, у видавництві PPLL (мабуть, “польська популярна література людова”) видали “Słownik powiedzonek, przykazan i przysłów wulgarnych”, який поряд із власне польськими głupstwami широко подає глупства російські. У словнику зібрано майже 1800 лайливих словосполучень, деякі з них теж вибрано з літературних творів, а значну частину підписано прізвищем редактора цієї книжки Михайла Пухачевського. На обкладинці словника проанонсовано “Słownik przekleństw i wyzwisk”, тобто словник проклять і лайливих прізвиськ, який теж недавно побачив світ. Додамо, що й українську пікантну лексику (щоправда, не матюки) пробував систематизувати у журналі “Лель” кілька років тому наш відомий гуморист з Великого Ключева, що в Коломийському районі, Микола Савчук.

Кор.: Вульгарна російська лексика культивується не тільки в творах художньої літератури та в словниках. Останнім часом її широко використовують у російських бойовиках, тобто у телефільмах, присвячених “новим русским”, мафії, звичною стає вона в окремих російськомовних телепередачах. Наприклад, програма “Окна” пропагує не тільки нецензурщину, а й розпусний спосіб життя молоді. А нещодавно ті, хто кохається в бридотній нецензурщині, дістали можливість ще й навчитися майстерно використовувати її, прослуховуючи “Байки из зоны” у виконанні Шури Каретного, записані на компакт-диски, видані студією “Труппа товарищей” із Одеси. Ця студія разом з компанією “Одиссей”, що на вулиці Філатова в Одесі, видала вже цілу серію компакт-дисків, які несуть справжню “руссіш-культуріш” у найширші маси.

Лесюк: Російські вульгаризми мають дивовижну здатність “в”їдатися” в мовлення людини (а як швидко їх засвоюють діти!) і паразитувати в ньому у вигляді вставних слів, слів-паразитів, особливо, якщо ця людина не надто вимоглива до себе і своєї мови.

В Івано-Франківську недавно був один керівник авторемонтної майстерні (демобілізований російсько-радянський офіцер), у лексиконі якого нейтральних слів ще менше, ніж у відомої Еллочки з “Дванадцяти стільців” Ільфа і Петрова, зате безмежний запас лексики ненормативної, вульгарної, яку він настільки майстерно використовував, що цілком обходився без звичайних слів. І дивно, його розуміли і співпрацівники, і клієнти.

Кор.: Біда в тому, що епідемія матірщини захопила підлітків, шкільну і студентську молодь.

Лесюк: Особливо боляче й соромно слухати, коли матюкаються дівчата, майбутні матері. Як же вони будуть виховувати власних дітей? Гидко і страшно стає, коли в цих “триповерхових” фраземах втоптують у бруд, обливають нечистотами такі найсвятіші для людини поняття, як Бог, Душа, “Бога Мать” і взагалі Матір. Чи може бути більше святотатство, більший гріх, як образити Бога (хай це буде навіть “японський бог!”), Святу Матір, чи може бути більше блюзнірство за образу, зневажання рідної матері і

Матері взагалі?! Інтелігентну людину, яка ніколи не вживає брудних матів, така лайка шокує, деморалізує, травмує її мислення і почуття.

Кор.: Отож варто серйозно над цим замислитися тим, хто поводить нахабно, розв'язно, бездумно вживає непристойні вирази і слова.

Лесюк: Шукати у судових анналах матеріали про застосування статті 173 Адміністративного кодексу України – даремна справа. І можна було б стверджувати, що ця стаття, котра передбачає покарання за вживання ненормативної лексики, зовсім не діє. Якби не випадок, що стався у Новій Каховці на Херсонщині.

Працівники патрульно-постової служби зупинили на автотрасі за перевищення швидкості ВАЗ-2106. Незадоволений затримкою пасажир почав на чім світ стоїть клясти правоохоронців, демонструючи при цьому неабиякі здібності. Хлопці з патруля відвезли матюкальника до міськвідділу міліції, а звідти до суду. Навряд чи громадянин признається знайомим, що його оштрафували на 51 гривню лише за “негарні” слова. Та, мабуть, і не повірять. Випадок у Новій Каховці можна назвати унікальним прецедентом у сьогоднішній судовій практиці.

У нашій надзвичайно багатій мові (11-томний Словник української мови налічує понад 134 тисячі слів, що значно більше, до речі, ніж у 17-томному російському) можна знайти слово чи вислів для вираження найтонших почуттів, найпотаємніших думок, у тому числі – й для негативних емоцій. Такий вислів може припекти до живого, але він не шокуватиме сторонніх, не ображатиме людську гідність, від нього не будуть в'янути вуха. Отже, треба повести тотальну боротьбу проти лихослів'я, вульгарщини, повсюдно осуджувати тих, хто їх уживає. Слід дбати про чистоту нашої мови, нещадно виривати словесний мотлох, бур'ян, який, на жаль, так буйно процвітає і засмічує нашу мову.

(На фоні музики)

Диктор: Ви слухали бесіду “Не оскверняймо душі свої!” із завідувачем кафедри слов'янських мов Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, доцентом Миколою Лесюком.

До діалогічного типу належить **радіобесіда за “круглим столом”**. Така радіобесіда всебічно висвітлює широкомасштабні, суспільно значущі події, явища, проблеми. Її учасники висловлюють свої (можуть бути різні) погляди, що спричинює широкий резонанс, привертає увагу громадськості, спонукає радіослухачів діяти. Щоб залучити учасників радіобесіди за “круглим столом” до активної розмови, радіожурналіст (ведучий) формулює проблему, ставить перед ними завдання щодо її обговорення, окреслює перебіг бесіди і тільки після цього починається обговорення.

Дискусійність, психологічна напруженість радіобесіди за “круглим столом”, постійна зміна голосів та інтонацій активізують увагу слухачів. Емоційність як відбиток стосунків, психологічна взаємодія партнерів теж несуть у собі додаткову інформацію. Усе це привертає увагу слухачів, сприяє втягненню їх у процес логічного опрацювання інформації, що надходить від співбесідників, та створенню на цій основі нових знань.

Правильність, повнота, чіткість висловлювань оцінюється не лише радіожурналістом (ведучим), а й іншими учасниками радіобесіди за “круглим столом”, які доповню-

ють своїх партнерів, допомагають їм у формуванні думок, виробленні певної позиції, висновків. Бесіди за “круглим столом”, де всі учасники мають одну точку зору, менше приваблюють радіослухачів, їх зацікавлюють радіобесіди, які носять дискусійний характер. Монологічні й діалогічні радіобесіди звучать в ефірі не лише в записі на магнітну стрічку; вони також бувають **прямоефірними**.

Ведучий: В ефірі радіо “Ера- FM”. Запрошуємо послухати передачу “Від першої особи”. У нас в гостях поетеса, письменниця, культуролог, завідувач кафедри україністики Римського університету Оксана Пахльовська. Веде прямоефірну передачу Тетяна Селезньова.

Кор.: Ви, шановні радіослухачі, можете долучитися до нашої розмови за декілька хвилин. А поки що пропоную почати нашу розмову з історії кафедри україністики, і чому саме багато років Вашого життя Ви, пані Оксано, присвятили цій справі.

Пахльовська: В Італії існує досить така давня традиція уваги до України, але ця традиція була переважно через те, що радянський режим не давав змоги розвиватися знанню про Україну у світі.

У Римський університет мене запросили на початку 90-х років. У 1991 році я почала там викладати і вести на початку курс української мови. Це був такий перший крок до створення україністики. Впродовж років цікавість до україністики зростала, викристалізовувалась позиція дисципліни і це дало змогу перетворити цей курс при кафедрі слов'янської філології на абсолютно самостійну дисципліну – дисципліну у системі західної славістики.

Власне моя ідея полягала в тому, щоби україністика як дисципліна отримала паритетний статус з іншими славістичними дисциплінами в системі знання про слов'янський світ на Заході. Це є таким необхідним порогом, через який Україна має перейти для того, щоби опинитися в системі об'єктивізованого знання про себе, щоби дати це об'єктивне знання. Це дуже складно, тому що ми виходимо із україністики абсолютно спотвореної.

Впродовж комуністичного періоду україністика як така не існувала. Існувала псевдодисципліна, псевдоісторія культури, псевдоісторія літератури, вже не кажучи про псевдоісторію, яка була осердям цієї всієї патології. І тому вихід на об'єктивне знання, створення об'єктивного знання є надзвичайно складним процесом ще й тому, що цей процес вимагає комунікативної сили, комунікативної енергії доведення своєї сутності. Ми не можемо вийти і сказати: у нас є те, у нас є те, любіть нас за це, а тут ми є гарні, а тут ми неповторні. Це все дитячі розмови...

Кор.: Отже, потрібно брати за основу, спиратися на серйозні наукові школи, правдиві дослідження, національні засади, традиції. Чи, може, існують інші підходи до розв'язання проблеми?

Пахльовська: Існують гуманітарні дисципліни ХХ століття, які насичені цінними філософськими школами, методологічними новаціями, які були сформовані впродовж ХХ століття. Це все було неприступне для україністики впродовж комуністичного режиму. І тому створити нову систему знань про Україну дуже важко. Потрібне критичне засвоєння досвіду Заходу, щоби на основі вивічених методологічних принципів показувати справжню сутність української культури, духовності. А це не так просто.

Кор.: А хто вам допомагав? Одній зрушити цю глибу, як я розумію з Вашої розповіді, дуже важко.

Пахльовська: Знаєте, я самостійний гравець.

Кор.: Цікаво.

Пахльовська: Самостійний гравець, а допомагали мені внутрішні сили: моя причетність, присутність в мені і присутність мене у культурному досвіді шістдесятництва, а також відповідних родинних причин, культурних причин. Це, власне, те, що допомогло переосмислити ХХ століття українства, зрозуміти його динаміку, поставити свої акценти. Тому в цьому сенсі я самостійний гравець, а хто мені допомагав? Очевидно, не буде таємницею сказати, що завжди відчуваю присутність зі мною моєї мами. Це була фактично моя основна школа і моральна, й естетична.

Кор.: Скажу слухачам, хто не знає: Оксана Пахльовська – донька видатної поетеси й української подвижниці Ліни Костенко. А запитання таке: чи користується популярністю Ваша кафедра зараз? І хто є Вашими студентами?

Пахльовська: Мої студенти в основному італійці, а також бувають поляки – це дуже цікаві категорії студентів. Вони різні, студенти надзвичайно різні і, незважаючи на кризу гуманітарних дисциплін на Заході, я можу сказати, що рівень цих студентів досить високий. Не можу сказати, що це стосується всіх, але загалом інтелектуальний рівень високий, і кілька моїх найкращих студентів пишуть надзвичайно цікаві роботи – дипломні, дисертаційні. Наприклад, про Олександра Довженка – режисера і прозаїка, Миколу Хвильового. Хвильовий у контексті європейському. Хвильовий у контексті російському. Тобто, відмінність Хвильового від євразійства російського в той час. Надзвичайно складна тема. Розглядається Хвильовий на тлі європейської та російської філософії. Ми бачимо художника, письменника, який цілковито присутній у культурі європейського простору. Це не треба доводити, це просто треба елементарно вивчити. Весь жах пострадянського періоду, в якому бачимо глибоку кризу у літературознавстві українському, що досі не осмислено той грандіозний спадок нашої культури, літератури. Введення до життя певних ресурсів – культурних, філософських, літературних, естетичних, психологічних, як на Заході, бо там це майже елементарно бачити українську культуру в європейському просторі.

Кор.: Коли на неї подивитися всебічно, як прийнято тепер говорити, комплексно, без будь-якого виключення тієї чи іншої постаті, творчого набутку. Подивитися на таку, якою вона є насправді.

Пахльовська: Так. Скажімо, не випадково один з найбільших істориків української культури Чижевський високо оцінений на Заході. Він написав таку історію української культури, виходячи із свого знання західної культури і філософії. Це є фактично єдиним шляхом для адекватного відтворення критичного ресурсу минулого і сучасного всієї культури.

Кор.: Пані Оксано, Ваші численні публікації, присвячені Україні, мають такий чітко виражений європейський вектор. Ви говорили і говорите завжди, що Україна має стати повноцінним членом європейської спільноти. Кілька років тому Ви зазначали,

що на політичному рівні це поки що неможливо, а на культурному цей процес може бути життєздатним. А що Ви можете з цього приводу сказати зараз?

Пахльовська: Весь попередній період, попередні керівники Української держави робили все, щоби напрямок “європейський вектор” став для України неможливим, хоч європейської риторики було багато. Отже, нічого не було зроблено. Доречно нагадати, що Польщі після падіння берлінського муру, яка мала кращі стартові умови, зокрема культурні, інституційні стосовно Європи, потрібно було 15 років для входження в європейську співдружність. У сьогоднішніх умовах вчорашні 15 років перетворюються, не знаю на скільки – на 20, а може, й більше, хоча все залежить від країни, від волі, свідомості суспільства і від його бажання чи небажання мати історичну перспективу. Хто елементарно розуміється навіть на найпростішій динаміці сьогоднішнього світу, чудово знає, що немає якогось третього вибору. Є один вибір тому, що динаміка історична веде окремі країни, окремі народи до таких агломераційних способів життя. Створюються конгломерати державні, такі, як ЄС.

Кор.: Про які, до речі, Ви досить критично говорите...

Пахльовська: Говорила і говоритиму...

Кор.: І чи чуєте звинувачення на свою адресу в якійсь нетерпимості, в русофобії нарешті?

Пахльовська: Мені здається, що той, хто би вжив стосовно мене слово русофобія, то був би неграмотною людиною. Я людина, яка глибоко пов’язана з російською культурою. Маю постійний зв’язок через свою роботу з русистикою, з русистами, з російськими вченими. Тому це звинувачення щодо мене, то звучало б дуже смішно. Водночас хочу зазначити, що єдиний економічний простір не є, скажімо, раціональною формою організації економічного чи політичного простору; це є чергова і уже відчайдушна спроба Росії відтворити імперський простір. Річ у тім, що Росія це робить в умовах, коли сама Росія втратила свою ідентичність. І чомусь у нас мало публікацій, радіо чи телевізійних матеріалів на цю тему, хоч у світі є такі публікації, що Росія не може віднайти своєї ідентичності. Це трагедія, біда цієї країни. Тому тією мірою, якою чи Україна, чи інші сусідні держави, чи будь-яка реальність – політична чи культурна, – допомагає Росії вийти із цього паралізу посттоталітарного...

Кор.: То це уже на користь Росії...

Пахльовська: Так. Адже нинішня ситуація в Росії безперспективна. Які тепер ідеології існують в Росії? Расистські теорії, неонацистські теорії... Ми живемо поряд з країною, в якій на державному рівні субсидуються і морально, і фінансово концепції типу: “Россия все – остальное ничто”.

Кор.: Вибачте, я Вас переб’ю. Зараз у нас на зв’язку слухач. Тож давайте послухаємо запитання. Вітаємо Вас.

Голос: Алло!

Кор.: Так, ми Вас слухаємо.

Голос: Добрий день!

Кор.: Добрий день!

Голос: Петро Павлович. Київ.

Кор.: Дуже приємно.

Голос: Пані Оксано, у мене до Вас два запитання. Можливо, вони зіллються в одне. Які складнощі в поясненні того, що не було відомо студентам Римського університету, по всій Європі? Хіба Україна не чула, не знала, не відала? І друге питання: з чого починаєте вводити своїх студентів в україністику? Які українські особи, які українські події є містками з історії України для історії європейців?

Кор.: Дякую!

Пахльовська: Перепрошую. Перше питання мені не зовсім зрозуміле.

Петро Павлович: Які складнощі перебороти те, що не було відоме? З чого Ви починаєте? Вони ж не розуміють. Ви говорите про Україну, а вони знають тільки про Радянський Союз.

Пахльовська: По-перше, не можна сказати, що вони знають лише Радянський Союз. В останні роки спостерігається цікаве явище: приходять на мої заняття студенти інших факультетів, наприклад, антропології, соціології, політології, які самостійно прийшли до розуміння, що Україна цікава і що її треба вивчати. Свої заняття починаю не з пояснення чого немає, а з того, що є – у хронологічному порядку, звідки починається Україна. Моя інтерпретація не замикається на літературі, а охоплює всю історичну сукупність буття України. Я спираюся великою мірою на дослідження Маланюка, інших українських істориків, культурологів, які цікаво збігаються із західними напрацюваннями у цьому плані щодо цивілізації. Поняття “цивілізація” включає в себе систему культурних нашарувань складніших, ніж просто хронологічний розвиток явищ видимих. Цивілізація – це явище видиме і не видиме, це такий внутрішній діалог культури, системи цінностей людських, моральних і т. д., і тому введення в україністику починається із пояснення цивілізаційної структури української історії.

Кор.: Дякую Вам. Ми продовжимо за кілька хвилин. Зараз на радіо “Ера-FM” новини.

(Музична перебивка. Потім звучить випуск новин. Після новин бесіда продовжується)

Кор.: Вітаю слухачів радіо “Ера-FM”. Гостею прямого ефіру є поетеса, письменниця, культуролог, завідувачка кафедри україністики Римського університету Оксана Пахльовська.

(Музична перебивка)

Кор.: У нас є ще запитання. Будь ласка, ми Вас слухаємо. Добрий день.

Голос: Добрий день. Скажіть пожалуєста, як Ви относитесь к опусам о древней украинской мифологии, которая преподается в школе. Цитирую: “Вчення Ісуса Христа, віра в Нього, в Святу Трійцю була сприйнята давніми українцями (росами, скіфами-орачами, сарматами, украми, венедами, галичанами та ін.) ще 35 року по Різдві Христовому. Тобто, коли Андрій Первозваний з’явився на Дніпрі серед скіфів-орачів і став проповідувати Слово Господнє, а потім поставив дерев’яний хрест на Старокиївській горі, де сьогодні височить Андріївська церква в Києві. І справа була не тільки в проповідницькому таланті Апостола Андрія, котрий походив з берегів, чи оберегів, – стародавнього і численного українського племені, яке ще з XVI століття до

Різдва Христового переселилося з-над Росії й Дніпра до Північної Італії та Палестини. Прийняття християнства в стародавній Україні сприяли волхви – українські жерці. ...Волхви, спостерігаючи за зірками, першими визначили народження хлопчика, якому судилося стати Месією, Ісусом Христом, якого вони справедливо вважали за свого родича з могутнього проукраїнського племені етрусків”. Спасибо за ответ.

Пахльовська: Перепрошую, як Вас звати?

(Довгий гудок)

Пахльовська: Ви знаєте, це питання складне. Жаль, що це перейшло на рівень шкільних підручників і це дуже прикро. Усі ці теорії виникають на основі недовивчення історії. Ми повинні собі здати справу з дуже серйозної речі. Існує не лише радянська історія, існує пострадянський період, в якому треба адекватно реконструювати історію і дати їй новий вимір. Те, що Ви процитували, на мою думку, не є ані історичною правдою, ані матеріалом для роздумів наукових. То є, принаймі, гіпотези і не треба вводити їх у шкільні підручники. У підручниках мають бути речі доведені.

Таке відбувається в усіх культурах, які недоосмислили себе. Треба сказати, що історія з етрусками почалася не з наших шкільних підручників, а з російських, тому що є російська теорія, що етруски, це “русские”, тому що “это русские”. Так що, на жаль, це проблема якогось певного рівня недооцінки власної культури через міфологічне уявлення про неї. А також ознака певного комплексу культурного, якому треба дати належну оцінку спокійно. Бо ж існує зовсім інший рівень історії. За останні роки історична, політологічна наука зробили велетенський ривок. Тому, я гадаю, що повільно, але твердо самоосмислення української культури набуватиме наукового і методологічно серйозного, переконливого підґрунтя. На жаль, ці елементи існують і, що характерно, вони існують також у російській і болгарській культурах. Зауважте, говоримо про православні культури, які не здійснили ще радикального переосмислення свого спадку. Тому що за системою мислення саме православна культура не виробляє критичного мислення. А без критичного мислення не може бути демократії, не може бути сучасного погляду на світ.

Кор.: А як Ви оцінюєте ситуацію в Україні?

Пахльовська: Те, що я писала 20 років тому про Україну в європейському контексті, справдилося. Я завжди говорила про те, що Україна є унікальним сегментом православного світу, оскільки вона як країна ніколи не була монокультурною, монорелігійною країною. Ця країна жила, формувалася її мова, її культура, мислення на перехресті різних культур. Отже, мусить бути діалог з цими культурами, бо відбувався якийсь постійний обмін. Через те у нашій культурній матриці присутні також різні елементи і, власне, елементи європейські. Ми були частиною світу європейського у XV–XVI століттях, а це є власне той момент, коли ідентичність українців сформувалася в модерному сенсі цього слова. І коли ми зробили конференцію у Мілані “Реінтеграція України до Європи”, то цим префіксом “ре” – “реінтеграція” ми підкреслили, що Україна не має інтегруватися, а реінтегруватися. Це наша концепція.

Кор.: Тобто повертатися до своїх начал, до своєї національної сутності.

Пахльовська: Так. Повністю відчуті себе європейською державою у цивілізаційному плані, не втративши свого національного “Я”.

Кор.: У маленькому містечку, що неподалік Венеції, у червні цього року Ви презентували книгу, яка вийшла італійською мовою, “Смерть землі” – назва цієї книжки, здається, оминає людину і називає ще одну жертву цієї грандіозної трагедії, якою був голодомор в Україні 1932–1933 років. Однак ця назва, власне, кодифікує параболу цього вбивства, а отже, вбити у такий спосіб людину означало вбити також землю. Каїн убив Авеля і смерть Авеля означала також і смерть великої матері. В українських селах ще живі ті, які немовлятами смоктали груди мертвих матерів. Павло Тичина писав, що в Україні Христа розп’яли вдруге. І що саме тут, в Україні, вмирала й Божа Мати, обнімаючи безсилимими руками пустельну землю. В Україні вже не можна було воскреснути. Розкажіть, будь ласка, що передувало цьому виданню і як книгу сприймають?

Пальовська: Цій книжці передувала довга і, я би сказала, найскладніша підготовка до конгресу в Італії про голодомор в Україні. Це був найскладніший конгрес з різних точок зору. Ідея виникла тому, що провідні історики Італії зрозуміли, що така подія як голодомор – це одна з кардинальних подій європейської історії. І я здійснювала цю ідею щодо підготовки конгресу, його проведення. Це було досить складно: потрібно було звести разом вчених європейських, американських, канадських, російських, українських за один стіл, де би відбулася чесна і відкрита розмова про те, що відбулося. Відома книга Роберта Конквеста “Жнива скорботи”, яка перекладена англійською, французькою, російською мовами, у перекладі італійською мовою пролежала 18 років. Лише після нашого конгресу ця книга була видана. Ця промовиста деталь засвідчує, що дуже було складно провести конгрес, але конгрес зняв пломбу із заборони теми про голодомор.

З українського боку мені дуже допоміг у підготовці конгресу Джеймс Мейс, який був постійним учасником наших електронних переговорів. Дуже багато часу затратили, щоб створити організаційну групу, зібрати зацікавлених людей. Конгрес відбувся під патронатом Президента Італійської республіки. Це ще одна деталь, яка засвідчує про важливість осмислення трагедії голодомору на державному рівні. Була також цікавою присутність двох російських учених. На початку зустріч була напруженою, бо один з них намагався якось згладжувати проблему. Відчувалася комуністична школа, що заперечувала голодомор. А другий вчений розповів, як його сім’я пухла з голоду і що відбувалося також на Поволжі, куди доходив голод. Бо переважно голодомор здійснювався на етнічних українських землях, у тих місцях, де жили українці. З українського боку були присутні Юрій Шаповал, Станіслав Кульчицький. На початку розмова була дуже гострою. Але закінчилася, я би сказала, якимсь таким просвітленим розумінням один одного. Навіть у того російського вченого, що намагався відбілювати ситуацію з голодомором, душа ніби розпружилася і він подивився на мене такими розумними очима і сказав, що “мы останемся друзьями”. Я сказала, що у нас немає причин не залишатися друзями тому, що кожен з нас був чесною людиною в цьому діалозі. І я, і ви. А дружба якраз будується на чесності і відвертості, а не на псевдодомовленостях і приниженнях слабшого сильнішим, як це робить Росія стосовно України.

Цей конгрес став знаковим, бо він показав, що за науковими проблемами стоять завжди, з одного боку, політичні, а з іншого боку – людські. В одному й іншому випадку інтелектуальна чесність – це єдиний механізм, єдина запорука успіху у таких складних питаннях. Все це передувало виходу книжки.

Кор.: Це зібрання доповідей, виступів, дискусій з цього конгресу.

Пахльовська: Це лише початок, тому що досі існують в самій Україні, не кажу все ж про інші країни, такі політичні сили – ті ж самі комуністи, які кажуть, що голодомору взагалі не було. Казати це сьогодні – це злочин, це страшний злочин. За моральними своїми ознаками – це злочин не менший, ніж злочин тієї нелюдської комуністичної системи, яка здійснила голодомор. Проблема посттоталітарної системи власне полягає в тому, щоби осмислити минуле. Без осмислення власної історії ми завжди будемо заручниками минулого.

Є така формула відомого французького філософа: “Пам’ятати, забути, простити”. Отже, забути можна тільки тоді, коли пам’ятаєш. Коли ж пам’ятаєш, то можна простити. А коли забудеш, то немає ані прощення, ані волі, ані свободи людей. На жаль, ми досі є заручниками минулого, а звідси інші, наступні трагедії, які відбулися. Насамперед, Чорнобиль. Чорнобиль – це пряме продовження геноциду 30-х років. Це той самий ненависник людини, який знищив українську сільську цивілізацію – основу життя, основу життєздатності нації. Бо нинішні проблеми своїм корінням сягають у минуле, де правила комуністи, а тепер комуністи лише тикають пальцями у новий Уряд, у нового Президента, звинувачуючи у всіх гріхах. Це не лише смішно, це трагічно. Така розмова не гідна не тільки високопоставлених осіб, а не гідна просто людини. Через те, що трагедія економічна, до якої призвів нашу Україну голодомор, ще буде продовжуватися, адже в часі триває демографічна трагедія. Колись польський письменник Олександр Вах, який був ув’язнений у радянських таборах, казав: “Я умру, але я не хочу бути похований у цій землі”. От ця згвалтована земля, то це страшні наслідки.

Кор.: Коротенько прошу перед тим, як надамо слово слухачеві, сказати про резолюцію конгресу. Ви її подали до італійського уряду...

Пахльовська: Резолюція про голодомор в Україні перебуває на розгляді. Це довгий бюрократичний процес.

Кор.: Зрозуміло. Дякую. Будь ласка, ми Вас слухаємо, часу обмаль. Добрий день.

Голос: Оксаночко, добрий день. Скажіть, будь ласка, як ставитесь до думки, щоби поставити пам’ятник у Києві Джеймсу Мейсу?

Пахльовська: Слушна думка, підтримую.

Голос: Дякую.

Пахльовська: Джеймс Мейс – це прекрасна, світла постать. Ще на початку 90-х років, на початку нашої незалежності він казав мені: “Я хочу створити Інститут геноциду”. Зауважте, тільки сьогодні ми повертаємося до ідеї Інституту національної пам’яті. Але щойно сказане, що він має мати місце в Жовтневому палаці, який був комуністичною катівнею для українських інтелектуалів, і вже починаються якісь спроби зробити цей Інститут десь в іншому місці, щоби не була така виразна національна пам’ять минулих трагедій. Вважаю, що такий Інститут треба зробити і поставити пам’ятник Джеймсу Мейсу, який був нашим великим другом.

Кор.: Пані Оксано, не могу не торкнутися питання про українських заробітчан в Італії. Ця проблема досить гостра. Чимало є таких, що заробили грошей на домашні кінотеатри, пральні машини, на навчання дітям, але не збираються повертатися на

Україну. Вони прагнуть залишитися в Італії. І України в собі, як Батьківщини, вони не відчують.

Пахльовська: Це не так. Сьогоднішні заробітчани, називають різні цифри – від 4–5 до 8 мільйонів, – це нова хвиля української еміграції, яку виштовхнула за поріг своєї країни колишня влада. Це є ще один злочин попередньої влади, якому буде дана належна оцінка. Ці люди виїхали через те, що вони не мали перспективи у власній країні. Опинившись за межами України, зіткнувшись з реальністю, вони почали організовуватися у культурному сенсі. Вони не забувають, що є українцями. Я вам з документальною точністю можу засвідчити, що українці, які виїхали туди, які зберігають національну українську ідентичність, то її виховують, формують у своїх дітей, вони намагаються створити культурні осередки, якусь систему стосунків між собою.

Кор.: Чому саме в Італії чи іншій країні, а не тут, в Україні?

Пахльовська: Вони виховують своїх дітей як українців. Російськомовна частина нашої еміграції, яка виїхала з Донеччини чи інших зросійщених областей, створили такі умови, що їхні діти розмовляють тільки італійською мовою, їхні діти не хочуть знати, що таке українська мова і звідки вони. Це – люди без коріння. Тут є над чим попрацювати соціологам і психосоціологам, щоб дослідити цей феномен, цю українську проблему.

А щодо твердження, що українці не хочуть повертатися в Україну, то це не так. У мене була розмова з нормальними українцями. Питання про повернення чи не повернення пов'язане із ситуацією в країні. Якщо Україна буде розвиватися на засадах демократії, справедливості, моральності, то це буде додатковим ресурсом її розквіту, підставою для повернення заробітчани і їх вкладу у зміцнення незалежності своєї держави.

Кор.: Дуже Вам дякую, пані Оксано, за цікаву розмову. Жаль, що часу обмаль і ми мусимо завершувати нашу зустріч із радіослухачами. Передачу веде Тетяна Селезньова. На все добре!

Методика підготовки радіобесіди. Складність роботи над радіобесідою полягає в тому, що, на відміну, скажімо, від радіорепортажу, радіовиступу, радіокореспонденції, в яких зазвичай досліджується конкретна подія, явище, в радіобесіді домінує думка, логічно-абстрактне мислення. Під час радіобесіди (монологічної чи діалогічної) здійснюється такий розумовий процес її учасників, що радіослухачі на підставі тих чи інших уже наявних знань здобувають нові знання від авторів радіобесіди. Процес мислення перед мікрофоном під час радіобесіди охоплює не лише аналіз (розкладання предметів на окремі ознаки, виявлення їх зв'язку з іншими предметами) та синтез (відтворення предметів і явищ, розчленованих у процесі аналізу за окремими ознаками, подання їх як системи виділених властивостей і відношень), а й порівняння (виявлення подібностей і відмінностей між предметами), узагальнення (об'єднання предметів за їхніми подібними рисами) та абстрагування, тобто формування образів реальності (уявлень, понять, суджень).

До загальних методичних засад підготовки радіобесіди належить розуміння автором (авторами) її специфіки: бесіда (крім прямиофірної) відрізняється від безпосередньої живої бесіди тим, що слухач не може перервати виступаючого, задати йому запитання, перепитати, уточнити, тому виступаючий (виступаючі) повинен передбачити

можливі запитання і відповідати на них так, як він би відповідав “живій” аудиторії. Для того, щоб контакт виступаючого і слухачючого був дійсно міцним, стійким, корисно застосовувати форми прямого звернення до радіослухачів. Ця, на перший погляд, формальна методична вимога психологічно глибоко вмотивована.

Хоча радіобесіди, як жанру, притаманні широкі узагальнення, вона зазвичай буває вдалою лише тоді, коли в ній розглядається одна основна, наскрізна тема. Взаємозв'язок подій нерідко викликає спокусу показати цю широку взаємозалежність. Але тут автора підстерігає небезпека багатотемності, а, отже, поверхової, поспішливої, побіжної розмови про все потроху. У радіобесіді доцільно послідовно розглядати нові факти й явища. Кожний новий термін, який може бути невідомий радіослухачеві, треба пояснювати з допомогою понять, які йому вже відомі. Допускається мінімальне використання цифр за умови їх порівняння.

Під час підготовки монологічної радіобесіди журналіст разом з її автором (це повинна бути авторитетна людина, яка не лише знає, що сказати, а й знає, як сказати, щоб зацікавити слухачів) визначає тематичну спрямованість бесіди, її обсяг, день, годину запису в студії. Далі основний тягар лягає на автора: він розробляє тему, обдумує логіку викладу матеріалу. Адже радіобесіда повинна бути не лише актуальною, а й композиційно оригінальною, насиченою позитивною енергією. Її динамічний сюжет складається з початку, викладу теми (основної частини) і висновків. Кожна радіобесіда (монологічна, діалогічна) починається з оголошення теми, прізвищ (прізвища) її учасників. Мовиться про важливість проблеми, яку будуть розглядати, осмислювати компетентні люди (учасники діалогічної радіобесіди) або один автор (монологічна бесіда). Початок бесіди зазвичай спокійний, але з підтекстовим, драматичним напруженням. Та яким би не був початок, він повинен зацікавлювати радіослухачів, привертати увагу до радіобесіди.

В основній частині радіобесіди всебічно, компетентно розглядається проблема. Головне напруження зосереджується навколо запитання “Чому?” й обґрунтованої відповіді “Тому”. При цьому важливо не відходити від суті бесіди, а розмовляти у визначеному руслі, щоби всебічно розглянути проблему, зробити належні висновки, тобто досягнути поставленої мети. Після закінчення радіобесіди радіожурналіст (диктор) дякує авторові (авторам), нагадує їхні прізвища, посади, наукові ступені (звання) тощо.

Підготовка діалогічної радіобесіди також складається з вибору теми, її розробки, обдумування сюжету викладу матеріалу. Але тут однаково наполегливо, цілеспрямовано повинні готуватися і журналіст, і його співбесідник. Особливістю діалогічної радіобесіди є її інтимність і гласність, тобто учасники бесіди розмовляють перед мікрофоном, рідко згадують слухачів (за винятком прямоєфірної бесіди, в якій радіослухачі беруть активну участь), але їхня розмова призначається саме для них. Під час такої радіобесіди автор (автори) повинні найповніше обговорити проблему, зацікавити нею слухачів. Це може здійснюватися також за умов, коли “говоритимете про те, що стосується їх безпосередньо; узгодите виклад матеріалу з рівнем знань слухачів; поставите запитання, на яке самі ж і відповісте; наведете захоплюючі факти; висунете якусь неймовірну гіпотезу” [2, с. 289].

Готуючись до радіобесіди за “круглим столом”, радіожурналіст повинен налагодити психологічний контакт зі своїми співрозмовниками. І контакт цей повинен ґрунтува-

тися на взаємній симпатії, бажанні поговорити, послухати один одного, максимально реалізувати задумане. Такий підхід є підґрунтям підготовки до радіобесіди її учасників, які за кілька днів до запису отримують від ведучого основні пункти розмови. Учасники радіобесіди складають плани своїх виступів, роблять короткі нотатки для пам'яті, але не пишуть повних текстів, фіксують цитати, які можуть бути використані під час розмови.

Радіожурналіст повинен ознайомити учасників дискусії з правилами поведінки перед мікрофоном під час запису бесіди. Вони повинні вільно висловлювати свої думки, але не одночасно, почергово, дотримуючись визначеного обсягу часу.

Під час бесіди за “круглим столом” радіожурналіст (ведучий) координує розмову, вміло впливає на дискусію представників різних поглядів, стежить за рівновагою бесіди. Враховуючи інтереси радіослухачів, ведучий сумнівається або заперечує, дає пояснення, уточнює, зауважує, тобто намагається передбачити ті думки й почуття, які можуть виникати в аудиторії. Водночас радіожурналіст є рівноправним учасником бесіди. Він уважно слухає своїх партнерів, критично оцінює їх висловлювання й обстоює власну позицію, спільно із учасниками бесіди намагається знайти відповідь на запитання, які виникають. Особливо напруженою є робота радіожурналіста й учасників бесіди під час прямого ефіру. Адже потрібно одразу ж вичерпно, толерантно відповідати на будь-який телефонний дзвінок.

Радіобесіда за “круглим столом” створює можливість для розкриття індивідуальних якостей та особливостей людей: інтелекту, поінформованості, політичної заангажованості, позиції щодо вирішення проблем державотворення, захисту національних інтересів, української мови, культури, духовності. Один здатен охопити явище в загальних рисах і допомогти іншим не поринати у деталі, другий вміє коротко сформулювати суть проблеми, третій – відшукати потрібний факт для ілюстрації важливої тези. Усі ці індивідуальні риси разом сприяють досягненню мети радіобесіди за “круглим столом”.

Сприйняття складного матеріалу полегшується, якщо автор використовує вдалі порівняння, взяті із життя приклади й якщо він вміє викликати у слухачів зорові уявлення того, про що говориться у бесіді. Чим складніша, специфічніша тема, тим яскравішими повинні бути приклади, тим більше ілюстрацій треба залучати для роз'яснення. Найкраще сприймається усна радіобесіда. Чи схвалює він те, про що говорить, або засуджує, сумує чи радіє, висміює чи по-дружньому жартує – особисте ставлення автора до мовленого повинно бути зрозумілим зі змісту і тону бесіди. “Діалогічна, “багатоголоса” подача матеріалу не тільки легше сприймається, але безпосередньо сприяє відображенню різних поглядів, різних думок і концепцій, – зазначав В. Й. Здоровага. – А це неодмінна умова успішного функціонування аналітичних матеріалів у сучасних мас-медіа” [1, с. 190].

Отже, основою діалогічної радіобесіди є форма усного розмовного спілкування людей. Предмет бесіди всебічно розглядають компетентні особи, а слухачі стають свідками процесу, під час якого досліджується й з'ясовується предмет обговорення. При цьому вони мають можливість відчутти атмосферу дискусій, побачити всю різноманітність шляхів, якими учасники бесіди доходять якогось певного висновку. У цьому саме і полягає основна виховна цінність діалогічної бесіди на радіо.

Список використаної літератури

1. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості : підручник / Володимир Здоровега. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
2. Томан І. Мистецтво говорити / І. Томан ; пер. з чес. – 2-ге вид. – К. : Політвидав України, 1989. – 293 с.

Стаття надійшла до редколегії 30.05.14

Прийнята до друку 20.06.14

SOCIO-POLITICAL ASPECTS OF LIFE IN RADIO CONVERSATION

Vasyl Lyzanchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: kafradioiteleb@ukr.net*

It was considered the appointment of radio conversation, which is an important form of propaganda, popularization of historical, religious, cultural, artistic, scientific, economic and other Ukrainian national values. In radio conversation is considered humanistic principles explained Ukrainian national idea, current problems in the political-ideological, psychological, educational, social, economic, spiritual, cultural spheres of society and the state.

Author has determined the types of radio conversation: political, social-economic, historical, cultural, scientific, educational and international affairs. Has revealed the method of preparation monologue and dialogue types of radio conversation. Author has outlined the professional range of radio journalist, emphasized that radio conversation is a synthetic genre of radio publicism in which a journalist using a palette of information, analytical and artistic and journalistic techniques with apparent advantage of analytical, explores current social problem to show the phenomenon, its causes and effects to improve Ukrainian living environment.

Key words: radio conversation, monological and dialogical types of radio conversation, purpose and genre characteristics, methods of preparing radio conversation.